

Il-Ħuttafa

Numru **151**

Marzu – April 2019

Is-Sbejha

€2 għal min mhux membru

Il-magażin ta' Klabb Ħuttaf

#bieb #uttaf . . .

Ftit ilu fuq it-tv rajt żewġ dokumentarji. It-tnejn kienu fuq in-natura u t-tnejn kellhom preżentatur miexi fil-kampanja jispjega fuq l-animali li jiltaqa' magħhom. Imma l-imġiba taż-żewġ irġiel kienet differenti ħafna.

L-ewwel preżentatur kull animal li sab ipprova jaqbd. Sab serp mistoġbi f'ħofra, daħal għalih u ġibdu 'l barra. Biex jurihulna mill-viċin! Ra kukkudrill żgħir nofsu rieqed f'għadira ilma, niżel għalih, qabdu minn denbu u tellgħu l-art. Biex narawh aħjar! Anke ħuta mill-baħar tella' fuq dgħajsa u dam koċċ jifthilha l-garġi u jbagħbas fiha qabel reġa' tefagħha l-baħar.

Il-preżentatur l-ieħor qagħad attent biex ma jfixkilx lill-animali. Meta sab far f'ħofra fid-deżert ma

niżilx għalih imma bil-galbu daħhal kamera żgħira ħafna f'tarf ta' kejbil u qagħad jiffilmjah bil-moħbi. Biex ma jgħammixx għajnejn animali li joħorġu bil-lejl uża apparat night vision. U dejjem b'lehen eċitat imma minn taħt l-ilsien biex ma jagħmilx storbu.

Dawn iż-żewġ preżentaturi t-tnejn għallmuna fuq l-animali, imma t-tieni wieħed għallimna wkoll kif għandna nuruhom rispett.

L-ewwel preżentatur għamel minn kollox biex jimpressjonana fuq kemm hu hero. Insejt x'jismu!

It-tieni preżentatur ma qagħadx jitbellah u jitmiegħek biex jaqbad l-animali, imma impressjonani iktar. U naf x'jismu, għax huwa l-iktar naturalista famuż u rispettat fid-dinja. Min hu?

Sir Dave ma' familja meerkats – rispettu u mħabba lejn l-animali.

Ovva, Sir David Attenborough! Jekk tħobb il-films tan-natura żgur taf min hu.

U inti. Liema miż-żewġ preżentaturi tixbah? Kif iġġib ruħek meta tiltaqa' ma' animal?

Victor
Victor Falzon
L-Editur

Is-Sbejha Crimson-speckled moth *Utetheisa pulchella*
Din il-baħrija tassew jixriqlha isimha għax sabiha tassew. Kontra d-drawwa ta' ħafna baħrijiet, din toħroġ binhar mhux bil-lejl u għalhekk nistgħu ngawduha fid-dawl naturali. Mhix baħrija kbira u mhix komuni ħafna. Għalhekk jekk tkun b'xortik tilmaħ waħda ddur fuq il-fjuri, ieqaf f'it osservaha.

Ritratt ta' Victor Falzon

Farfett tal-ħurrieq (red admiral)
fuq fjura tax-xewk abjad.

Happy Birthday Huttafa!

Il-faċċata tal-ewwel haġra tal-magażin f'April 1994.

Jiġifieri *Il-Huttafa* għalqet   **sena!**

F'din il-ħarġa...

Mill-editur	2
Aħbarijiet	3
Ċiklu fil-periklu	4
Wiċċinu	5
Ta' min huma?	7
Id-daqquqa tat-toppu	8-9
Kolina u Żeppinu	10
Agħtiha l-kulur	11
Ittra	11
Is-siġra ta' Ġuda	12-13
Il-bufula ħamra	14-15
The mudskipper	16

Kitbu f'dil-ħarġa

Martina Brancato (National Aquarium), Desirée Falzon, Victor Falzon, Maria Farrugia (Wasteserv)

Klabb

Klabb Huttaf huma l-membri żgħar u żgħażaġh (-18yrs) ta' BirdLife Malta. Il-Klabb jorganizza attivitajiet għall-familja, mixi, żjarat f'riservi naturali, hargiet bil-lanċa u attività ambjentali. Kull xahrejn noħorġu l-magażin *Il-Huttafa* li l-membri jirċievu d-dar bil-posta. It-taqsim tal-membri li għalqu t-13 tisseejjah **Falko**. Shubija fil-klabb hija €10 fis-sena. Tista' tissieheb ukoll il-familja kollha, li tibda tirċievi wkoll ir-rivista *Bird's Eye View* kull tliet xhur. Shubija għall-**Familja** hija €29.

Kuntatt

tel 21347645 / 21347646
indirizz 57/28 Triq Abate Rigord
Ta' Xbiex **XBX 1120**
imejl info@birdlifemalta.org
websajt www.birdlifemalta.org

Il-bagħdan griz (*Montagu's harrier*) huwa għasfur tal-priża li jpassi minn Malta fir-rebbiegħa u fil-harifa. Ftit ġimghat ilu membru tal-publiku sab bagħdan griz mara li ma setgħetx ittir. Ittiegħdet għand il-vet li sabu li ma kinitx feruta imma biss għajjena. Il-BirdLife ikkuratha u temgħetha għal ftit granet sa ma wasal il-jum biex terġa' tinheles ħalli tkompli triqitha lejn l-Ewropa. Fir-ritratt tidher seħbitna Alice Tribe mit-tim tal-Conservation tal-BirdLife fil-mument li ħelset din il-ġmiel ta' tajra fir-riserva naturali tal-Għadira, nhar is-16 April 2019. Il-vjaġġ it-tajjeb!

We have lift-off!

Bagħdan griz (raġel)

Jekk issibu tajr ferut jew għajjen ċemplu lil BirdLife fuq **79255697**

Is-Simar

It-Tlieta u l-Ġimgha 2pm-7pm
Il-Ħadd 10am-4pm

Sal-ahhar ta' Mejju

Ir-riservi naturali issa qed jifftu wkoll matul il-ġimgha waranofsinar.

Ghadira

It-Tnejn u l-Ħamis 2pm-7pm
Is-Sibt u l-Ħadd 10am-4pm

Imxejna u ġawdejna!

Fil-31 ta' Marzu 2019 kellna l-Mixja għan-Natura u kif taraw mir-ritratt tal-grupp kellna attendenza tajba ħafna ta' 132 parteċipant (+ kelb!).

Itqajna Għajn Tuffieħa, inzeratilha gurnata bnazzi b'riħ ħafif u kulhadd ħa gost. Kienet rotta ġdida u ħafna minnha għaddietna mill-kampanja, speċjalment il-park tal-Majjistral. Hemmhakk waqafna nistrieħu u kellna wkoll xi logħob u fittixna pjanti tax-xagħri.

Komplejna lejn il-Prajjet fejn hemm Popeye Village, għaddejna mill-Bajja

tal-Mellieħa, minn ħdejn ir-riserva naturali tal-Għadira u spiċċajna Foresta 2000. Mixja ta' 8km.

Hemmhekk waqafna u tqassmu rigali zghar lil kull min ġabar xi flus. L-ikbar ġabra saret minn Rosaleen Thenner Caruana, u warajha Giuliana Caruana Debono u Zoe Maria Tabone. B'kollox inġabru **€1118.20**. B'dawn il-flus se jinxtrow *explorer kits* biex jintużaw waqt attivitajiet tal-BirdLife.

Grazzi lil kull min ħa sehem u lil leaders li organizzaw din il-mixja.

Imxejna fil-Park tal-Majjistral...

Fittixna l-fjuri...

Rosaleen

Peter u Sylvia, Maris u Sky huma żewġ pari tewmin ħbieb b'rabta speċjali bejniethom: li jekk jaqdbu id xulxin jibdew jifhmu x'inhi tħoss in-natura!

Ċiklu fil-periklu

“Ħa naraw b'xiex se toħroġ illum Miss Rebecca!”

Sky u oħtu t-tewmija Maris kienu qegħdin waqt lezzjoni tax-Xjenza u l-ġhalliema tagħhom kienet taf tagħmlu ħaj is-suġġett. Illum kienu qed jitghallmu fuq l-evaporazzjoni.

“Il-ġimgħa d-dieħla rridkom iġġibuli eżempju ta' evaporazzjoni li taraw madwarkom,” qaltilhom il-Miss. “Ħudu ritratt miegħu bħala prova li ma niżżiltuhx mill-internet!”

Maris u Sky ma kellhomx idea fejn se jsibuh dan l-eżempju, imma waqt il-brejk marru sabu lil sħabhom it-tewmin l-oħra Peter u Sylvia ħalli jaraw kellhomx ideat. Fteħmu biex is-Sibt jinżlu flimkien sa Wied Żagħrun, li kien erba' passi bogħod minn fejn joqogħdu, u jaraw x'isibu.

Wasal is-Sibt u l-erbat itfal niżlu jduru fil-wied. Wara siegħa mixjin kienu għadhom ma sabux eżempju ta' evaporazzjoni, u kienu qed jaħsbu biex iduru lura.

“Qabel ma mmorru għax ma nġhaqqdux idejna?” qal Sky “Forsi fejn ma wasalniex b'għajnejna naslu b'widnejna!” It-tewmin kienu skoprew li meta l-erbgha jaqdbu id xulxin, jibdew jisimgħu lehen in-natura.

Fil-pront semgħu ilhna żgħar ippanikjati:

“Ersaq!”

“Fejn tridni nersaq?”

“Fejn hi dik ir-rokna fonda?”

“Ersaqli, ma nistax nieħu nifs!”

B'qalbhom tħabbat it-tfal imxew id f'id lejn is-sors tal-għawġ. Fil-pront indunaw li maġenb il-passaġġ kien hemm ġibjun qed inixxi l-ilma. Xi metru bogħod kien hemm ħofra żgħira fil-blat li kienet imtliet b'dan l-ilma u fformat għadira.

“liiii, ara x'ġara!” qalet Maris, “Xi zringijiet biedu ġo din l-għadira. U issa l-ilma tal-ġibjun tbaxxa u

Desirée Falzon

m'għadux ħiereġ mix-xaqq. L-ilma tal-għadira qed jevapora bla ma jżdid mill-ġibjun!”

Fil-għadira t-tfal raw ħafna 'mrieżep jitekagħwġu u jippruvaw isibu bizżejjed ilma fiex jgħixu. Kienu għadhom żgħar u t-tewmin indunaw li l-imrieżep ma kinux se jilħqu jikbru u jsiru żriġijiet qabel ma jixfilhom l-ilma.

“X'se nagħmlu?” qal Sky, “Jekk inhalluhom hawn se jmutu.”

“Faċli,” wieġeb Peter. “Stennewni hawn...!” U b'dik il-kelma telaq jġri kemm jiflaħ.

Wara kwarta rawh ġej lura b'biċċa ħabel oħxon f'idejh. Deffes naħa tal-ħabel mit-toqba tal-ġibjun sa ma miss l-ilma u n-naħa l-oħra dendilha għal ġol-għadira.

“Indunajtu x'għamilt? Ħloqt pont tal-ilma bejn il-ġibjun u l-għadira u issa l-imrieżep ma jmutux għax il-ħabel ftit ftit jixrob l-ilma mill-ġibjun u jqatru bil-mod fl-għadira. B'hekk l-għadira ma tinxifx!”

It-tliet itfal ċapċpu bil-ferħ. Wara ftit bdew mixjin lura.

“Zomm!” qalet Maris, “insejna xi ħaġa...” L-oħrajn ħarsu lejha.

“X'insejna?” staqsietha Sylvia.

“Ir-ritratt għal Miss Rebecca!”

Victor Falzon

1'mrieżep. Il-frieh taż-żring (singular marżepp), bl-Ingliż *tadpole*

Min jaf darb'oħra x'avventura ha jkollhom sħabna t-tewmin!

Wiccinu

Aħbarijiet sbieħ u koroh mid-dinja tal-ambjent

It-tfal iqumu!

Fil-15 ta' Marzu li għadda xi miljun u nofs studenti minn iktar minn 100 pajjiż madwar id-dinja qamu fuq tagħhom, ingħaqdu f'lehen wiehed u pprotestaw! Ipprotestaw kontra l-gvernijiet u l-mexxejja tad-dinja li mhu qed jagħmlu xejn biex isolvu l-problema tal-bdil fil-klima. Ħafna laqgħat u konferenzi, paroli, ftehim, stqarrijiet... u t-temperatura xorta tielgħa. Imma issa anke t-tempra tat-tfal tielgħa, għax fl-aħħar qed jirrabjaw u jsemmgħu lehinhom. Prosit studenti. U prosit Greta Thunberg, it-tfajla Żvediza li bdiet dan il-moviment. Skanta Wiccinu!

Dinja iktar ħadra!

Minn studju ta' ritratti tas-satellita, in-NASA sabet li llum hemm iktar sigar fid-dinja milli kien hemm 20 sena ilu! Ħafna minn dan huwa riżultat ta' sforzi kbar minn pajjiżi bħač-Ċina u l-Indja biex iħaddru pajjiżhom iktar. Perezempju fl-2017 l-Indja kisret ir-rekord dinji meta miljun u nofs voluntiera ħawlu total ta' 66 miljun sigra... fi 12-il siegħa! Dawn l-affarijiet juru li jekk il-bniedem irid jista' jagħmel ġid kbir lin-natura. Ifraħ Wiccinu!

Faħam bl-għali

Glaciers going, going...

Il-glasjers tad-dinja qed jinħallu iktar malajr milli kien maħsub. Studju li sar dan l-aħħar wera li kull sena qed jinħallu 390 biljun tunnellata silġ. Das-silġ kollu qed jispičča fil-baħar u l-livell tal-baħar qed jogħla. Mhux biss, imma dak l-ilma ħelu kollu qed inaqqas l-imluħa tal-baħar f'xi nħawi tad-dinja. Dan jista' jibdel il-kurrenti tal-baħar u jikkawża diżastru shiħ fil-klima u jeqred ħafna plankton, li minnu jiddependu l-foodchains tal-baħar. U dan kollu minħabba t-tniġġis mill-bniedem li qed isaħħan l-arja. Ibki Wiccinu!

Il-President Amerikan Trump spiss ifaħħar il-power stations tal-faħam, l-iktar fjuwil li jniġġes l-arja. Imma donnu f'wicču ħa jibqa' għax il-faħam qed isir għali. Ftit ġimgħat ilu kkonfermaw li fl-Istati Uniti l-produzzjoni tal-enerġija nadifa mix-xemx u r-riħ issa saret irħas mill-produzzjoni tal-faħam. Dan ħa jwassel biex ħafna power stations tal-faħam ifallu u jagħlqu, għax kulhadd ħa jkun irid elettriku rħis mix-xemx u r-riħ. U iktar ma l-enerġija nadifa ssir popolari iktar il-prezz tagħha jkompli jaqa'. Ir-Renju Unit, il-Kanada u l-Ġermanja diġà ddecidew li sas-snin 2025–30 ħa jkunu għalqu l-power stations tal-faħam kollha f'pajjiżhom. Ifraħ Wiccinu!

Irid jeqred l-Amazun...

Il-President Bolsonaro tal-Brazil huwa għadu kbir tal-ambjent. Kif leħaq mexxej f'Jannar 2019 beda jnaqqar u jneħħi l-liġijiet li jħarsu l-foresta Amazun. Irid itajjar il-popli indigeni, jaqta' s-sigar kollha u jibdel il-foresta f'ranches għall-baqar (biex isiru burgers Amerikani) u biex iħaffer għaž-žejt u għad-deheb. Tant hu ħerqan biex jeqred il-foresta li issa anke stieden lil sieħbu l-President Amerikan Trump (għadu ieħor tal-ambjent) biex jgħinu fil-proġett biex jirvina l-Amazun. Is-sena l-oħra l-Amazun tilfet 7800km² ta' foresta. Oħroġ il-maktur Wiccinu!

energetic companion

Bank of Valletta is by my side every day, assisting me to a better financial future, whatever stage in life I am in. Bank of Valletta, my lifetime companion.

www.bov.com or contact 2131 2020.

Issued by Bank of Valletta p.l.c., 58, Triq San Żakkarija, Il-Belt Valletta VLT 1130

Bank of Valletta p.l.c. is a public limited company regulated by the MFSA and is licensed to carry out the business of banking and investment services in terms of the Banking Act (Cap. 371 of the Laws of Malta) and the Investment Services Act (Cap. 370 of the Laws of Malta).

BOV

Bank of Valletta

Ta' min huma?

Fir-rebbiegħa l-għasafar ikunu beżlin ħafna jibnu l-bejtiet, ibidu l-bajd u jrabbu familja flieles. Kull għasfur jibni bejta bi stil differenti. Hawnhekk hawn ħames bejtiet ta' ħames għasafar differenti li jbejtu f'Malta, u isfel hemm stampi ta' dawn l-għasafar.

Taf tqabbel il-bejta mal-għasfur?

Charles Coleiro

1

Joe Sultana

2

Joe Sultana

3

Joe Sultana

4

L-iżgħar bajda ta' għasfur fid-dinja hija l-bajda tal-bee hummingbird. Twila biss 6.9mm.

Jiġifieri daqshekk!

Denis Caohia

Għasfur tal-Bejt
Spanish Sparrow

Charles Gauci

5

Aron Tami

Monakella
Little Ringed Plover

Denis Caohia

Gallozz Iswed
Moorhen

Aron Tami

Bufula Sewda
Sardinian Warbler

Matthew Bug Caruana

Blongun Żgħir
Little Grebe

Tweġibiet f'paġna 11.

Daqquqa tat-toppu

Hoopoe *Upupa epops*

Ritratt ta' Aron Tanti meħud fil-Park tal-Majjistral

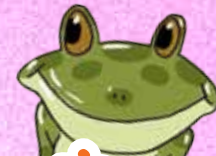

BirdLife
MALTA

L-Avventuri ta'

Kolina l-Kokka u Żeppinu ż-Żring

Żeppinu huwa żring fuq ruħu u n-Nanna Kolina hija kokka xejn inqas fuq tagħha. Minkejja li Kolina xwejha u Żeppinu żagħżuġh, flimkien dawn it-tnejn ikollhom avventuri mill-iktar interessanti.

Żeppinu. Kolina, taf fuq x'għallmuna llum l-iskola? Fuq it-3Rs, jgħidli **Reduce**, **Reuse**, **Recycle**, u kemm hu importanti li nżommhom f'din l-ordni.

Kolina. Qalulkom sewwa Żeppinu. **Reduce** hija l-iktar importanti. Għandna dejjem noqogħdu attenti li mill-bidu nett ma niġġenerawx skart għalxejn.

Żeppinu. Hekk hu! Pereżempju nirrifjutaw l-istraw meta nixtru xarba, jew ġelat nixtruh f'cone ħalli nevitaw it-tazza u l-kuċċarina tal-plastik. U qabel nixtru xi ħaġa naraw jekk veru għandniex bżonnha. Affarijiet sempliċi imma li mhux dejjem jiguni f'moħħi mill-ewwel jien.

Kolina. Hemm min jaħseb li diffiċli tnaqqas l-iskart, imma fil-verità faċli ħafna ladarba tidra.

Żeppinu. Qalulna wkoll li t-tieni ħaġa għandha tkun li prodott nergġhu nużawh - **Reuse**. Imma kif tista' tagħmel dan, ngħid jien?

Kolina. Dażgur li tista', Żeppinu. Pereżempju jekk qalziet m'għadux jigig agħtih lil ħaddieħor li jista' jilbsu. Jew flok tixtri flixkun ilma żgħir tixtri flixkun li jista' jerga' jintuża aktar minn darba u timlieh minn flixkun ikbar jew minn xi filter tal-ilma.

Żeppinu. Interessanti! Jekk kulhadd jagħmel hekk ma tantx ikollna skart.

Kolina. Hekk hu! U fl-aħħar nett importanti biex l-iskart li ma stajniex nevitaw nippruvaw nirriċiklawh - **Recycle**. Dan nagħmluh billi skart ta' karti, plastik u metall nadif nisseparawh għalborża l-griża jew il-ħadra. Il-ħgieg nagħmluh go kaxxa tal-kartun u noħorguh biex jingabar skont l-iskeda tal-lokalità li ngħixu fiha.

Żeppinu. Imma mhux kollox jista' jiggi riċiklat, hux hekk?

Kolina. Le, mhux kollox. Għalhekk li nnaqqsu l-iskart huwa dejjem l-aktar importanti, aktar importanti mir-riċiklaġġ. Anqas ma nużaw prodotti, anqas niġġeneraw skart u tnigġis. B'hekk nibzgu għall-ambjent u niffrankaw il-flus fl-istess ħin.

Żeppinu. U jien dejjem kont naħseb li t-3Rs tfisser *Ragel Ried Rixa!*

Kolina. X'rixa hi Żeppinu! Ta' moħħok?

Żeppinu. Mhux ta' kokka intelligenti bħalek, tgħid!

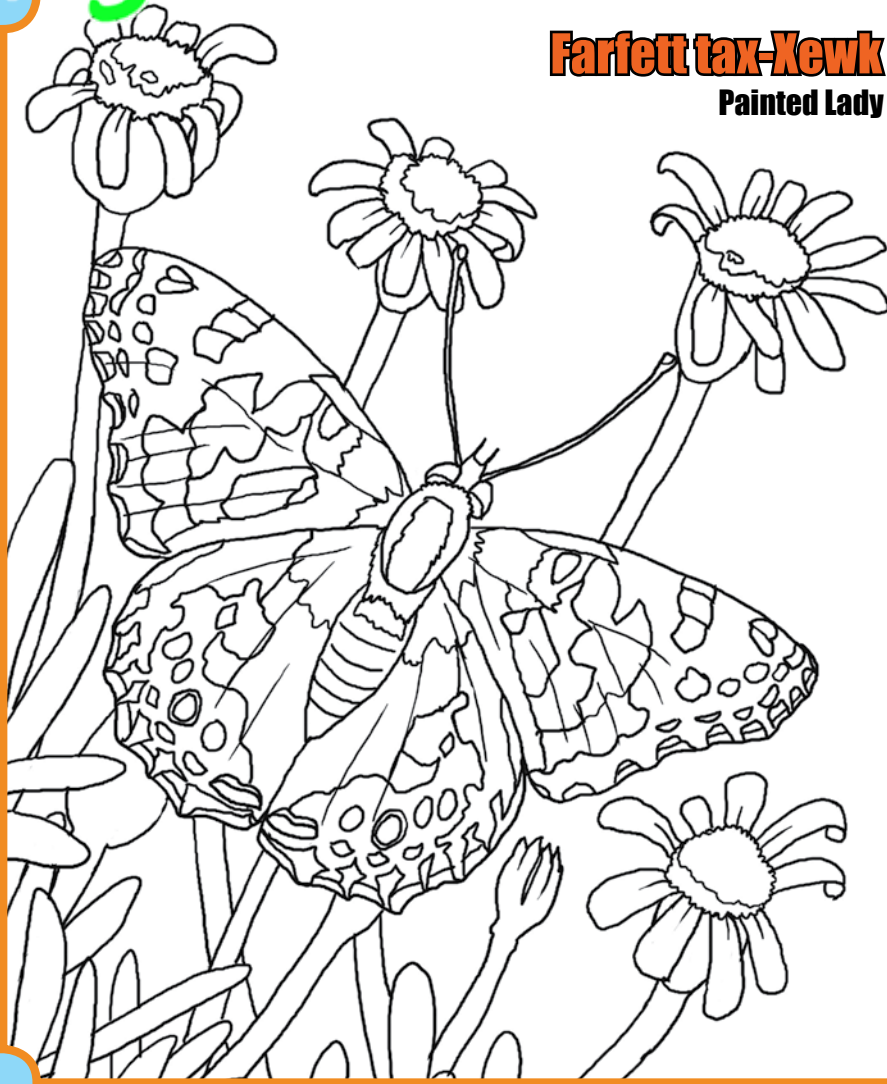

Agħtaha l-kulur...

Victor Falzon

Farfett tax-Xewk Painted Lady

Jekk għandek tpingija tan-natura li tixtieq inġibuhielek fil-magażin ibgħathielna fuq dan l-imejl:
education@birdlifemalta.org

Għaliex jgħidulu tax-xewk? Iniggeż?

Le ruhi. Dak għax id-dudu tiegħu jiekol weraq tax-xewk.

Tweġibiet

Qabbel il-Bejta mal-Ghasfur (p. 7)

- 1 = Blongun Żgħir
- 2 = Bufula Sewda
- 3 = Gallozz Iswed
- 4 = Ghasfur tal-Bejt
- 5 = Monakella

Ittra...

Silta minn ittra mqanqla li bagħtitlha l-membri Clarissa minn Ɔal Lija, qalbha sewda li l-ġnien li tant tħobb se jindifen taħt binja għolja.

Għażiż Editor,

Fil-ġnien tagħna tghidx kemm naraw ghasafar, annimali u pjanti. Imma dan dalwaqt se jinqered għax id-dar ta' hdejna nbighet u flokha ħa jibnu hames sulari li se jitta' lilna u tliet kwarti tal-ġnien tagħna fid-dell. Warajna s'issa hliet ġonna m'hemm.

Nixtieq kieku tagħmlu iktar pressjoni u tqajmu kuxjenza fuq dan li qed jiġri madwarna. Mehmużin ritratti ta' żewġt iħbieb helwin li jiġu jżuruna, u dehra tal-mostru, li għadu jrid jiġi approvat. L-għasafar dalwaqt ma jsibux kenn iktar madwarna għax issa hadd ma jkun irid joqgħod hdejn mostro ta' appartamenti hliet biex jibni iktar appartamenti!

Grazzi tax-xogħol ferm sabiħ u utli li tagħmlu. Grazzi u tislilijet.

Clarissa Cassar

Għażiża Clarissa,

Grazzi tal-ittra tiegħek u tar-ritratti helwin ta' pitirross u bufula sewda. Hija ħasra kbira li tant ġonna qed jintradmu taħt il-konkos jew biex jinbidlu f'pixxini privati.

Il-BirdLife qatt ma waqfet tiġġieled kontra l-iżvilupp bla kontroll u bla pian. Flimkien ma' għaqdiet oħrajn spiss jinprotestaw biex il-ftit beraħ li baqa' ma jkomplix jitnaqqar.

Qed nagħmlu pressjoni speċjali biex insalvaw spazji hodur fil-qalba tal-irhula u anke fl-iskejjel.

Imma l-kilba għall-flus hija kbira wisq u ħafna awtoritajiet ma jimpurtahomx min-natura. Għalhekk nawguralek li tibqa' membru u tibqa' ssemma' leħnek favur in-natura.

L-Editor

is-siġra ta' Ġuda

Judas Tree *Cercis siliquastrum*

Fil-ġimghat bikrin tar-rebbiegħa s-siġra ta' Ġuda mill-ewwel tagħrafha, anke jekk tkun siġra waħda mrekknha qalb mitt siġra oħra. Tispikka wisq!

Victor Falzon

Din is-siġra jisimha ta' Ġuda għax hemm storja li Ġuda l-Iskarjota ma' siġra bhalha mar tghallaq! U s-siġra tant haditha bi kbira li hmaret bil-misthija ... billi nksiet bi fjuri roża! F'rafa ftit stramba u makabra...

Iz-zokk

Is-siġra ta' Ġuda hija waħda mis-siġar li fil-ħarifa tnixxef u twaqqa' l-weraq kollha. Fix-xitwa ma jibqas xejn ħlief firxa folta ta' zokk. Iz-zokk l-oħxon u l-friegħi l-kbar tas-siġra ta' Ġuda huma ta' lewn griż skur u jkollhom ħafna flieli; iz-zokk l-irraq ikunu iktar lixxi.

Desirée Falzon

Il-fjuri

Kif tibda r-rebbiegħa s-siġra ta' Ġuda tqum mir-raqda tax-xitwa u tibda ttella'... mhux weraq imma fjuri! Il-fjuri jikbru mhux biss fi truff il-friegħi ġodda imma anke mill-friegħi l-kbar. Fi ftit ġranet s-siġra titgħatta kważi kollha b'kisja fjuri roża skuri sa ma ssir huġġieġa shiħa ta' fjuri. Din is-siġra tassew taf turi l-bidla fil-istaġuni!

Desirée Falzon

Il-weraq

Wara li tkun infexxet f'dik l-isplużjoni ta' fjuri, is-siġra ta' Ġuda tibda tkabbar il-weraq għax mingħajr dawk ma tkunx tista' tikber. Il-weraq tas-siġra ta' Ġuda wkoll jingħaraf malajr għax huwa tond u aħdar ċar. Għall-ewwel ikun aħdar kważi highlighter (kif jidher fir-ritratt), imma wara ftit ġimghat jiskura ftit.

Victor Falzon

Il-frott u ż-żerriegħa

Għalkemm hija siġra, is-siġra ta' Ġuda hija fil-fatt mill-familja tal-piżelli! Il-frotta tagħha hija miżwet biż-żerriegħa stivati hdejn xulxin kif ikunu l-imżiewet tal-piżelli u l-ful. Jekk tkun iddakkret sew, is-siġra tipproduċi gzuz minn dawn l-imżiewet fil-ħarifa.

Victor Falzon

L-imqass tal-weraq

Ħafna insetti jżuru s-siġra ta' Ġuda biex jixorbu mill-fjuri. Imma hemm naħla li mhux għall-fjuri tiġi imma għall-weraq. Din hija l-imqass tal-weraq (common leafcutter bee). Din naħla tqatta' ċrieki puliti mit-truff tal-weraq, mhux biex tikolhom imma biex tirrumblihom f'tubu biex tibni l-bejta tagħha!

Siġra ta' Ġuda bi splużjoni ta' fjuri! Dan juri biċ-ċar li r-ritratt ittiegħed f'Marzu jew f'April.

Victor Falzon

Il-Bufula Ħamra

Maħbuba tal-beraħ

Għasfur żgħir u mgerrex li ffit nies jarawh jew jafu bih.

Ir-ras griża u l-wiċċ skur juru li dan raġel.

iċ-ċirku abjad madwar għajnya hija r-raġuni għaliex bl-Ingliż jgħidulha 'spectacled', għax qisha liebsa n-nuċċali!

Il-kannella fuq il-gwienah u l-leħña qastnija fuq sidirha u żaqqa huma r-raġuni għaliex ngħidulha 'ħamra'.

Il-munqar irqiq huwa għodda tajba biex jaqbad insetti żgħar.

Jekk trid titgħallew iktar fuq l-għasafar li jbejtu f'Malta **The Breeding Birds of Malta** huwa l-ktieb għalik. Għall-bejgħ mill-BirdLife u hwienet tal-kotba.

Isem xjentifiku ***Sylvia conspicillata***
Isem bl-Ingliż **Spectacled Warbler**
Daqs **12-13cm** Piż **8-10g**
Ikel **insetti, dud, xi frott irqiq**
Ħabitat **Xagħri u makkja**
Status **Residenti u skarsa**

Joe Sultana

Il-bejta tinbena fil-baxx f'arbuxxell folt, bħa xorbett jew tulliera. Il-mara tbid fiha xi 4-5 bajdiet.

Joe Sultana

Il-frieħ ifaqqsu wara xi 12-il ġurnata. Fir-ritratt jidhru frieħ ta' ġurnata!

Daqs proprju ta' bajda tal-bufula ħamra

Joe Sultana

grillu

Menu varjat! Kif jidher f'dawn ir-ritratti, il-ġenituri jitimġhu lill-frieħ tagħhom varjetà kbira ta' insetti u invertebrati.

Denis Cachia

xagħat ta' farfett jew baħrija

Qerd in-nemel

Qerd in-nemel x'jaħbat?

Qerd in-nemel? Insett mislut u delikat, bl-Ingliż ant-lion. Jgħidulu hekk ghax iż-żgħir tiegħu jagħmel hofer fir-ramel li fihom jaqa' n-nemel dritt għal ġo ħalqu.

X'gost!

Denis Cachia

Denis Cachia

brimba jew busaqajn

Joe Sultana

naħla jew zunżana

Victor Falzon

Il-bufula ħamra tħobb ambjent miftuħ. F'Malta tgħix u tbejjet f'xagħri mwarrab b'arbuxxelli baxxi u folti, bħal dar-ritratt fl-inħawi ta' Ras il-Pellegrin.

Busaqajn (harvestman)

YOURS TO DISCOVER

THE MUDSKIPPER

Mudskippers are amphibious fish – they live in and out of water.

HOW CAN THEY BREATHE?

They can absorb oxygen through their skin, their throat and their mouth. They can also retain air bubbles in their gills!

Mudskippers' eyes resemble frogs' eyes! They are large and sit on top of their blunt heads. They can move independently of each other and they can see above and under the water surface at the same time!

HOW DO THEY WALK?

These fish make use of type of movement known as 'crutching'. This name is given because their pectoral fins resemble a pair of crutches.

**WHERE DO THEY LIVE?
IN THE MANGROVE FOREST!**
Mangroves are SURVIVORS!!
They live in conditions that would quickly kill most plants.

And, as their name suggests, they are great jumpers! They can jump up to 60 cm in air!

COME TO VISIT THEM AT THE MALTA NATIONAL AQUARIUM!

IN THE NEXT ISSUE we're going to discover the amazing world of Mangroves!